

CONFLICTUL TRANSNISTREAN: CAUZE, ESENȚĂ, PARTICULARITĂȚI

Victoria ȚARĂLUNGĂ, dr., conf. univ.,
Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți

Abstract: *Regretfully, the Republic of Moldova is one of the world's states affected by an internal armed conflict that took place in the early 90s of the last century. Despite the fact that in 2016 Moldova marked its 25th anniversary of its independence, the Transnistrian conflict continues to remain unresolved and does not allow to see a perspective on the future of Moldovan statehood. Although in the Transnistrian conflict several features of other internal armed conflicts are present in a concentrated form, this armed conflict presents some peculiarities that distinguish it from other similar armed conflicts. In this article the author elucidates the causes, essence and peculiarities of the Transnistrian conflict and makes some recommendations for solving it.*

Keywords: *international dispute, geopolitics, peculiarities, transnistrian conflict.*

Una din principalele provocări ale Republicii Moldova (RM) încă din clipa declarării independenței sale și care continuă să fie stringentă și până astăzi este separatismul teritorial și, în special, problema transnistreană, în mare parte, determinată și menținută din exterior. După cum este binecunoscut, destrămarea URSS la sfârșitul anilor 1980 și începutul anilor 1990 a fost însoțită de o serie de conflicte armate locale motivate etnic și ideologic. Aceste consecințe provin din fapte istorice (în special, politica de naționalitate a URSS) și din dezintegrarea treptată politică, socială și economică. Moscova a luat parte la crearea acestor conflicte și le-a folosit ca și instrumente în lupta pentru influență și control în afara Federației Ruse. Printre numeroasele conflicte din acea vreme, cele din Cecenia, Transnistria, Abhazia, Nagorno-Karabah, Osetia de Sud și Tadjikistan au atins cele mai mari dimensiuni și au avut cea mai profundă incidență asupra modificărilor aduse situației inițiale. Fiecare dintre conflictele în cauză își are propriile caracteristici unice care îl fac diferit de celelalte, și există diferențe destul de semnificative între situațiile prezente în zonele de conflict individual. Cu toate acestea, în ciuda acestor diferențe, există o asemănare izbitoare între originile și dezvoltarea conflictelor (pornind de la faza „fierbinte” până la normalizarea și stabilizarea procesului) pozițiile pe care le ocupă în politica regională, precum și consecințele acestora pe termen scurt și lung asupra zonelor afectate și împrejurimilor lor [24, p. 2].

În mod concret, este important să se facă distincția între conflictele reale și latente. Folosind modelul de conflict al cercetătorului J. Galtung putem vedea conflictul ca pe un

triunghi ale cărui vârfuri sunt constituite din contradicție, atitudine și comportament. Conflictul care nu are un comportament sau atitudine conflictuală este latent, în timp ce adevăratele conflicte armate au din plin toate aceste trei componente [13, p. 14-15]. Conflictele din Transnistria, Nagorno-Karabah, Osetia de Sud și Abhazia reprezintă contradicție, atitudini conflictuale (percepții negative reciproce) și comportament conflictual (uz de forță, amenințări, constrângere). Există, însă, multe alte probleme încă latente în interacțiunea din statele din zona Mării Negre, care pot genera conflagrație conflictuală.

De obicei, conflictele din regiunea Mării Negre sunt etichetate ca fiind „înghețate”. Conflictele înghețate sunt disputele internaționale, care pot fi caracterizate, folosind termenul de teoria jocurilor, ca joc cu sumă nulă și care au ca rezultat o soluționare incertă. Ele creează o tensiune permanentă în societăți, transferul resurselor economice pentru manifestări și cheltuieli militare previn crearea unui mediu de cooperare internațională, împiedică procesele de construire a democrației, generează neîncredere și animozități între părțile implicate în conflict, fac imposibilă viața normală a popoarelor care cad pradă acestei dușmării.

Aceste conflicte înghețate constituie cele mai strălucite exemple de conflicte *asimetrice*, adică, conflicte ale căror părți sunt subiecte inegale (ca aici guvernele și entități geopolitice nerecunoscute – Karabah, Transnistria). Relațiile foarte inegale între părți determină conflictul. Soluția unor astfel de coliziuni este de nerezolvat, din cauza nedorinței părții mai puternice de a-și pierde poziția sa dominantă. Aici rolul părții-terțe care ar putea contribui la transformarea «relației dezechilibrată, fără de pace» între părțile implicate în conflict «în una pașnică și dinamică» ar putea fi de neprețuit [13, p. 12-13].

Mai mult, am putea defini conflictele înghețate ca fiind *relaționale* – cele care sunt conduse de dorința de obținere și conservare a resurselor tangibile și intangibile, cum ar fi leadership-ul, petrolul, bazele militare etc. Dar, de asemenea, am putea asista existența conflictelor instituționale de o natură mai complexă. Conflictele instituționale sunt motivate de dorința de a modifica normele existente și procedurile instituționale în favoarea cuiva.

Practica de soluționare a conflictelor demonstrează că soluționarea diferendelor instituționale este cea mai problematică, deoarece implică schimbarea instituțională fundamentală. Cu referire la conflictele militarizate din zona Mării Negre le-am putea numi cu siguranță relaționale deoarece, în caz de redistribuire a resurselor ele pot fi soluționate. Cu toate acestea, atâta timp cât zona Mării Negre este arena competiției geopolitice aceasta rămâne a fi scena pentru diferende instituționale dintre diferiți actori internaționali.

Aceleași conflicte aici pot fi definite ca și *poziționate* – dorința de a păstra sau, dimpotrivă, de a schimba poziția cuiva și *structurale* – conflictul încalcă principiile pe care întregul sistem internațional se bazează. Conflictul structural în regiunea Mării Negre este deosebit de evident în domeniul cultural – antagonismul etnopolitic bazat pe motive religioase sau civilizatoare [25].

În ce privește domeniul lor de aplicare, aceste conflicte pot fi considerate *locale* sau *regionale*, care sunt «*războaiele purtate într-o zonă restrânsă din lume, care implică una sau mai multe state din zona respectivă*» [12, p. 155]. Cele mai multe dintre conflictele regionale rezultă din problemele teritoriale și pot fi completate prin încercările liderului regional de a include statele învecinate, în sfera sa de influență.

Și în sfârșit, ținând cont de estomparea cauzelor interne și externe ale proceselor din politica internațională, cercetătorul M. Vorotnyuk susține că am putea numi aceste conflicte *internaționale-sociale*, *conflicte civile-internaționale* sau *internaționalizate*, accentuând influențele externe asupra începutului și consecințelor acestora pe scară largă și implicațiile pentru sistemul internațional [24].

Anume cu calificativul de „conflict transnistrean” sunt etichetate evenimentele ce s-au desfășurat în intervalul dintre vara anului 1989 până la 2 martie 1992, când conflictul a

escaladat într-un adevărat război. Prin urmare, confruntările politice din anii 1989-1992 au demonstrat că conflictul în faza lui inițială, a apărut în interiorul Transnistriei, între adepții independenței Republicii Moldova și adepții agresivi ai păstrării URSS-ului. În același timp, conflictul transnistrean a apărut înaintea proclamării independenței Republicii Moldova, dar s-a agravat odată cu acest moment și recunoașterea de către ONU a Republicii Moldova, transformându-se astfel într-un război nedrept [1, p. 15, 17].

În cele ce urmează ținem să relevăm principalele momente ce au marcat evoluția conflictului. Cu toate că unii văd rădăcinile conflictului în răni vechi de secole, cauzele proximie își au originea în politicile relativ recente din perioada de tranziție de la URSS la era post-sovietică. De exemplu, concomitent cu evenimentele care au dus la căderea Zidului din Berlin, din august și până în septembrie 1989, Parlamentul RSSM a adoptat o serie de legi, care au conferit limbii moldovenești statutul de limbă oficială și care au inițiat tranziția de la alfabetul chirilic la cel latin. La 27 aprilie 1990 Sovietul Suprem al Moldovei a adoptat un nou steag tricolor și imn național identice cu cele ale României. Apoi, în vara anului 1990 RSSM și-a declarat suveranitatea, schimbându-și statutul în cadrul URSS.

Aceste momente au provocat o românofobie în rândurile populației, în special din Transnistria, constituind un factor determinant al conflictului (de rând cu așa factori ca: greșelile autorităților de la Chișinău, comportamentul Tiraspolului, factorul militar și factorul extern [14, p. 62]).

Drept urmare, un grup de rusofoni în frunte cu Igor Smirnov, un șef de fabrică venit în Moldova în 1987 pentru a ocupa postul de director al uzinei Elektromaș din Tiraspol, și-a exprimat îngrijorarea că proaspăt suverana RSSM va încerca în curând să se reunească cu România și să atragă Transnistria după sine. La 11 august 1989 câteva colective de muncitori din Transnistria s-au unit sub steagurile Uniunii Colectivelor de Muncitori (OSTK) și au început promovarea unei politici de secesiune de la Moldova. Igor Smirnov a fost primul președinte al OSTK.

La 2 septembrie 1990 Transnistria și-a declarat separarea de la Moldova și statutul său ca republică în cadrul URSS. În curând după acest anunț separatiștii au început să ia cu asalt sectoarele de poliție și instituțiile guvernamentale în Transnistria, fapte care au culminat într-o luptă îndelungată între poliția și forțele armate moldovenești și separatiștii în apropierea orașului Dubăsari la 2 noiembrie 1990.

Aceste evenimente aveau loc în contextul tensiunilor continue între RSSM și URSS pe marginea genului relațiilor dintre acestea în viitor. După ciocnirile din noiembrie 1990 dintre forțele moldovenești și transnistrene, Președintele Moldovei Mircea Snegur a fost de acord să semneze un „acord unional”, după cum insista Mihail Gorbaciov, cu condiția că acesta îl va ajuta să pună capăt mișcării secesioniste. Gorbaciov, însă, nu a acceptat oferta, iar Moldova în schimb a revendicat independența de la URSS [11, p. 130-131]. În rezultatul acestor tensiuni referendumul unional din 17 martie 1991 cu privire la viitorul URSS a fost boicotat de conducerea Moldovei, cu toate că scrutinul a avut loc în Transnistria, unde s-a pretins că 93% din voturi au fost în favoarea unui stat sovietic unitar.

La 23 mai 1991 Republica Sovietică Socialistă Moldovenească și-a schimbat denumirea în Republica Moldova, iar la 27 august 1991 Parlamentul Moldovei, în urma atentatului de putch contra lui Gorbaciov, a declarat că Moldova este o republică independentă. Capitala a fost declarată orașul Chișinău. În contrast, Igor Smirnov, liderul separatiștilor transnistreni, i-a lăudat pe putch-iști ca pe salvatori ai statului sovietic. Smirnov, insistând că independența este necesară pentru a proteja minoritatea rusă din Transnistria de la posibila unificare a Moldovei cu România, a galvanizat separatiștii transnistreni spre crearea RMN.

Sovietul Suprem al RMN la 6 septembrie 1991 „a emis un ordin, prin care toate instituțiile, întreprinderile, organizațiile, unitățile de miliție, procuraturile, organele judiciare, unitățile KGB și alte servicii din Transnistria, cu excepția unităților militare aparținând forțelor armate sovietice, trec sub jurisdicția „Republicii Nistrene”. Guvernul Moldovei, la rândul său, a anunțat prin Decretul nr. 234 din 14 noiembrie 1991 că toată proprietatea unităților militare sovietice de pe teritoriul Republicii Moldova devine proprietatea Moldovei. În această perioadă, autoritățile Moldovei l-au arestat pe Igor Smirnov. Ca reacție la arestul lui Smirnov și altor lideri transnistreni, RMN „a amenințat să întrerupă furnizarea de gaz și electricitate către restul Moldovei”, astfel, Smirnov fiind eliberat.

La începutul anului 1992, în timp ce presiunea între separatiști și guvernul Moldovei continua, Smirnov a inițiat o „campanie de hărțuire” pentru a forța ofițerii de poliție prochișinăuieni să plece din Transnistria. Forțele transnistrene au fost augmentate în primăvara anului 1992 odată cu sosirea cazacilor și altor luptători voluntari din alte părți ale Uniunii Sovietice. La 3 decembrie 1991, Armata a 14-a a ocupat orașele Grigoriopol, Dubăsari, Slobozia, Tiraspol și Râbnia, toate în Transnistria. Astfel, dacă Guvernul Moldovei ar fi dorit să introducă trupe în orașele sale pentru a preveni separarea, acestea s-ar fi confruntat cu trupele rusești.

Tensiunile s-au escalat până la izbucnirea luptelor pe scară largă în vara anului 1992. În mare parte, luptele se dădeau în Bender și împrejurimile sale. Armata a 14-a a intervenit de partea transnistrenilor și, în parte, datorită poziției Armatei a 14-a, Armata Moldovei nu a reușit să preia controlul asupra orașelor Bender și Dubăsari. Luptele au făcut aproximativ 1.000 de victime, iar 130.000 au devenit intern strămutați sau au solicitat refugiu în alte țări. La 21 iulie 1992 luptele au luat sfârșit și Moldova a semnat un tratat de încetare a focului – Acordul „*Cu privire la principiile reglementării pașnice a conflictului militar din regiunea transnistreană a Republicii Moldova*”, care, merită a fi evidențiat, a fost contra-semnat de Rusia și nu de Transnistria. Acel acord prevedea, printre altele, stabilirea unei forțe de pacificare cu includerea forțelor moldovenești, rusești și transnistrene, retragerea treptată a Armatei a 14-a și stabilirea unei zone economice libere în Bender. În rezultatul intervenției oficiale a Rusiei, Transnistria a devenit efectiv separată de restul Moldovei. Conflictul armat s-a răcit și s-a transformat într-un conflict înghețat [9, p. 18-20].

În literatura de specialitate se vorbește mult despre natura conflictului transnistrean – conflict generat de probleme interetnice sau conflict generat de probleme politice? În opinia cercetătorului O. Serebrian, detonatorul conflictului a fost nu atât unul etnic, cât lingvistic. Calificarea conflictului transnistrean drept unul interetnic (etnopolitic [27, p. 136]) (după cum susțin rușii, ucrainenii și cei de la Tiraspol) este prin esență nefondată. Promotorii acestui punct de vedere, printre ei numărându-se și unii „experți” occidentali, uită sau, pur și simplu, ignoră faptul că cea mai mare parte a populației de limbă rusă din Republica Moldova locuiește în partea controlată de Chișinău a țării, precum și faptul că majoritatea relativă a populației din zona transnistreană o reprezintă românii moldoveni [22, p. 136].

Pe de altă parte, un alt punct de vedere acreditat cu insistență de-a lungul ultimului deceniu al secolului trecut de Chișinău, califică conflictul transnistrean ca fiind unul politic. O asemenea variantă de asemenea nu rezistă criticii, susține O. Serebrian, argumentând că noțiunea de conflict politic nu este deloc potrivită în cazul problemei transnistrene, motivul fiind simplu – un conflict politic are la bază o confruntare ideologică. Conflictul dintre cele două Corei sau cele două Chine sunt exemple clasice ale unor conflicte teritoriale motivate ideologic [22, p. 136]. Dar dacă ne amintim de problemele din 1988-89, când conflictul a luat naștere, vom sesiza o mică nuanță – noi optăm atunci nu atât pentru identitate etnică, cât lingvistică, nu atât pentru independență națională, cât pentru renașterea culturii națio-

nale. Idei referitoare la unirea cu România, la independența față de URSS sau lozinci anti-comuniste nu prea se semnalau. De aici, deduce cercetătorul nominalizat, factorul etnic sau cel politic nu au putut sta la originea conflictului, problema transnistreană având mai curând la origine un conflict intercultural, ce a căpătat după noiembrie 1989 un tot mai pronunțat caracter de conflict geopolitic [23].

După 1990 conflictul transnistrean și-a pierdut caracterul de conflict intercultural în favoarea unuia pur geopolitic, caracter ce avea să se accentueze și mai mult după obținerea independenței Republicii Moldova în 1991. Diferența între un conflict politic și unul geopolitic se vede din chiar denumirea de „geopolitic”, ceea ce presupune că în joc ar fi pus un considerent spațial, nu doar unul de regim politic, ca în cazul conflictelor politice. Prin urmare, O. Serebrian conchide că conflictul transnistrean reprezintă un conflict doar geopolitic (idee susținută de mai mulți cercetători autohtoni [15, p. 108; 16]), și ideologia sau regimul politic în cazul de față nu au nici o importanță [23].

Pe de altă parte, natura conflictului transnistrean este tratată și sub un alt aspect. Într-o primă abordare, în studiile de specialitate se susține că a avut loc un conflict intern – între forțele armate ale Republicii Moldova, stat independent, și formațiunile paramilitare ale regimului separatist. Această poziție este promovată și de către comunitatea internațională, inclusiv OSCE, care este implicată în procesul de reglementare a problemei transnistrene. Concomitent, există și multiple argumente care ar permite calificarea situației drept un *conflict armat internațional*. Implicarea unui stat terț într-un conflict intern de partea grupărilor rebele este un factor cert de internaționalizare a conflictului, dacă este demonstrat un control efectiv din partea statului terț asupra părții respective la conflict.

Implicarea Uniunii Sovietice și a Federației Ruse în conflict este de mare importanță, deoarece implicarea unor părți terțe, în funcție de nivelul de implicare, are potențialul de a schimba clasificarea unui conflict dintr-un conflict armat non-internațional în unul internațional. Aceasta, la rândul său, are impact în ce privește numărul și natura dispozițiilor dreptului internațional umanitar aplicabile la situația de conflict. Așa cum dreptul internațional umanitar oferă protecție celor care luptă și celor implicați într-un conflict armat, este important a investiga care dispoziții de drept internațional umanitar ar putea fi aplicabile.

După cum este binecunoscut, dreptul internațional umanitar se aplică numai pe timp de conflict armat și, prin urmare, în mod prioritar ar trebui să elucidăm faptul dacă există un conflict armat în regiunea transnistreană. În acest scop, ar fi cazul să recurgem la definiția formulată de către Camera de Apel a Tribunalului Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie (TPIY) în cauza *Tadić* „... un conflict armat există ori de câte ori suntem în prezența folosirii forței armate între state sau a unei violențe prelungite între autoritățile guvernamentale și grupuri armate organizate sau între astfel de grupuri în interiorul unui stat. Dreptul internațional umanitar se aplică de la inițierea unor astfel de conflicte armate și se extinde dincolo de încetarea ostilităților până la încheierea păcii, sau, în caz de conflicte interne, până când se realizează o soluționare pașnică. Până în acel moment, dreptul internațional umanitar continuă să se aplice pe întreg teritoriul statelor beligerante sau, în caz de conflicte interne, pe întreg teritoriul aflat sub controlul unei părți, indiferent de faptul dacă luptele reale au loc acolo sau nu [21, par. 70].”

Deși conflictul în cauză ar putea fi considerat a fi unul înghețat, așa cum ostilitățile au încetat în 1992, definiția din Decizia *Tadić* pare să includă conflictul dintre Republica Moldova și Transnistria ca „un conflict armat”, deoarece a existat un conflict armat prelungit între o autoritate guvernamentală (Moldova) și un grup armat organizat (Transnistria), dar o soluționare pașnică nu a fost încă realizată. Ar sugera oare acest lucru că dreptul internațional umanitar ar trebui să se aplice în regiunea transnistreană, așa cum se arată în definiția

Tadić, că dreptul internațional umanitar se extinde și pe timp de pace? Dincolo de încetarea ostilităților, până la încheierea păcii? sau până când o soluționare pașnică se realizează?

Deși au existat o serie de inițiative care au încercat să aducă pacea în Transnistria, acestea au eșuat, și trupele rusești sunt încă prezente în regiune într-o capacitate de menținere a păcii. Transnistria a întreprins o inițiativă de consolidare a statalității, neavând în același timp nici o recunoaștere din partea comunității internaționale, ca și stat, și șanse mici de a obține o astfel de recunoaștere. În cazul retragerii trupelor rusești de menținere a păcii, o revenire la conflict ar putea fi posibilă. Prin urmare, se poate concluziona că o situație de conflict armat a existat și continuă să existe în regiunea transnistreană și că ar trebui să se aplice dreptul internațional umanitar.

În cele ce urmează, este necesar să se determine categorisirea acestui conflict și, dacă implicarea Moscovei are vreun impact asupra acestei categorisiri, pentru a vedea amploarea potențială de aplicare a dreptului internațional umanitar în regiune. URSS a fost parte la Convențiile de la Geneva din 1949 [5; 6; 7; 8], inclusiv la Protocoalele Adiționale I și II din 1977 [18; 19], și Republica Moldova este stat-parte prin succesiune [2, p. 511-514].

În ultimii ani, au existat o serie de apeluri pentru modificarea dreptului internațional umanitar prin abandonarea diviziunii dintre conflictele armate internaționale și neinternaționale, dar clasificarea respectivă mai rămâne încă în vigoare [26]. În sensul prezentului paragraf întrebarea este dacă implicarea Moscovei a transformat conflictul transnistrean într-un conflict armat internațional, declanșând astfel potențialul de aplicare a întregului corpus de drept internațional umanitar și oferind o protecție sporită pentru oamenii care locuiesc în regiunea respectivă.

Este cu atât mai important ca un regim juridic, și în special un regim juridic expansiv, să se considere a fi aplicabil și să fie efectiv aplicat în cazuri cum ar fi Transnistria, deoarece, așa cum este un stat *de facto*, nu există obligații și posibilitatea de a aplica standardele și normele internaționale, lăsând populația din Transnistria lipsită de protecție juridică internațională [17, p.63].

Regimul de drept internațional umanitar ar oferi un anumit nivel de protecție pentru populație, prescriind crimele de război, cum ar fi violul, omorul și tortura; protejând bunurile civile, și oferind o opțiune pentru urmărirea penală a infractorilor prezumați. Cu toate acestea, după cum am menționat mai sus, nivelul potențial de protecție depinde de clasificarea conflictului.

Prima examinare majoră a implicării părții terțe într-o situație de conflict și impactul acesteia asupra clasificării conflictului a fost în hotărârea Curții Internaționale de Justiție (CIJ) în *Cauza cu privire la activități militare și paramilitare din și împotriva Nicaragua* din 27 iunie 1986. În acest caz, Curtea a examinat implicarea unui stat terț, Statele Unite ale Americii, într-un conflict care a avut loc în Nicaragua. Principalul obiectiv al acestui caz a fost determinarea dacă Statele Unite ar putea fi considerate responsabile pentru acțiunile a doi agenți în conflict – *Controlled Latino Assets (UCLAs)* și *the Contras* – și centrate pe responsabilitatea unilaterală.

Curtea a examinat activitățile UCLAs, care au fost total dependente de Statele Unite, și Contras, care a menținut un anumit grad de autonomie, deși primea plăți și echipamente din Statele Unite ale Americii. În timp ce actele săvârșite de către primul grup puteau fi atribuite Statelor Unite, problema cu Contras a fost mai complexă [3, p. 652]. În ce privește actele săvârșite de către Contras împotriva suveranității teritoriale și independenței politice din Nicaragua, Statele Unite ale Americii au fost găsite, de asemenea, responsabile, deoarece sprijinul acordat Contrasului, a fost o încălcare a „*obligației de a nu interveni în afacerile interne ale unui alt stat*” [3, p. 652]. Curtea a introdus testul „controlului eficient” în

scopul demonstrării responsabilității Statelor Unite pentru «actele comise» de Contras. În scopul de a îndeplini cerințele acestui test, „*ar trebui să fie dovedit că statul a avut un control eficient al operațiunilor militare sau paramilitare în cursul cărora pretinsele încălcări au fost comise*”. Evident, acest lucru este destul de greu de demonstrat. Așa cum cazul este centrat să verifice dacă Contras a constituit un organ al guvernului Statelor Unite sau a acționat în numele său, acesta este oarecum diferit în natura cazului transnistrean.

Cu toate acestea, în cazul *Tadić* examinat de către TPIY are mai multe similitudini cu situația din Transnistria. Cauza *Tadić* a examinat implicarea unui terț într-o situație de conflict și faptul dacă o astfel de implicare i-a acordat conflictului caracter internațional. Problema în cauză a fost dacă un conflict armat în Bosnia a fost unul intern sau internațional, și, prin urmare, care regim de drept internațional umanitar ar putea considerat a fi aplicabil. În ceea ce privește implicarea unei terțe părți într-un conflict, Camera de Apel în Decizia *Tadić* a declarat că: „Controlul exercitat de către un stat asupra *forțelor armate subordonate sau a milițiilor sau a unităților paramilitare* poate fi de un caracter general (și trebuie să cuprindă mai mult decât simpla furnizare de asistență financiară sau de echipament militar sau de formare). Această cerință, cu toate acestea, nu merge atât de departe încât să includă emiteria de ordine specifice de către stat, sau direcționarea fiecărei operațiuni [20, par. 137].”

TPIY a declarat, de asemenea, că „...controlul cerut de dreptul internațional poate fi considerat că există atunci când un stat (sau, în contextul unui conflict armat, o parte la conflict) *are un rol în organizarea, coordonarea sau planificarea acțiunilor militare* ale grupului militar, în plus față de finanțarea, instruirea și echiparea sau oferirea de sprijin operațional acestui grup [20, par. 137].

Cu toate acestea, hotărârea continuă să afirme că: „...în cazul în care, la fel ca și în Nicaragua, statul de control nu este statul în care au loc ciocniri armate sau în care, unitățile armate își îndeplinesc actele lor, sunt necesare mai multe și mai convingătoare dovezi pentru a demonstra că statul controlează cu adevărat unitățile sau grupurile nu doar prin finanțarea și dotarea acestora, dar și, prin conducerea generală sau prin ajutorarea la planificarea acțiunilor lor” [20, par.138].

Problema „testelor de control” a fost discutată din nou în fața CIJ în 2007, când instanța de judecată s-a ocupat de problema responsabilității pentru genocidul de la Srebrenica (Bosnia). După ce a hotărât că evenimentele de la Srebrenica au reprezentat acte de genocid, Curtea a examinat problema dacă cei responsabili au acționat în numele fostei Republici Iugoslavia (RFI), adică cazul dacă RFI avea control asupra celor care au comis genocidul. Acesta a revenit la testul «controlului eficient» de încercare prevăzut în cauza Nicaragua, principala problemă care urma să fie decisă a fost responsabilitatea statului [3, p. 650]. În acest sens, este contrastat testul „controlului eficient” necesar pentru ca „responsabilitățile la nivel internațional ale RFI” să fie suportate, cu testul „controlului de ansamblu” folosit în cauza *Tadić*, Curtea considerând că acesta „poate fi suficient pentru a determina dacă un conflict este internațional” [10, par. 397; par. 400].

În acest context, apare următoarea întrebare: Care test ar putea fi aplicat în cazul Transnistriei? Așa cum problema în discuție în ce privește conflictul Transnistrean este faptul dacă implicarea Rusiei ridică conflictul la nivelul unui conflict internațional și nu discuția privind responsabilitatea Rusiei pentru actele comise de către forțele din Transnistria, ar părea că testul „controlului de ansamblu” ar fi mai potrivit și mai relevant. Se poate observa că acest test este unul mai larg decât cel al „controlului eficient” aplicat în privința statului Nicaragua și se centrează nu doar pe echiparea, finanțarea sau formarea unei organizații paramilitare de către un stat, ci include ajutorul statului în coordonarea planificării generale a activităților paramilitare propriu-zise [3, p. 650].

Dovezile privind finanțarea și sprijinul acordat de către Rusia separatiștilor în cazul conflictului transnistrean sunt detaliate mai jos, însă legătura dintre Moscova și regimul Transnistrean în ceea ce privește planificarea și conducerea trebuie să fie dovedită pentru ca testul „controlului de ansamblu” să fie îndeplinit, și, astfel, pentru ca un conflict să fie ridicat la nivelul unui conflict armat internațional. Deși adeseori este susținut faptul că situația din Transnistria este folosită ca un instrument al politicii Rusiei în „vecinătatea apropiată”, examinarea detaliată în cele ce urmează a conflictului este necesară pentru a stabili în ce măsură Federația Rusă a fost implicată în planificarea și dirijarea conducerii din Transnistria.

Această problemă, precum și existența în continuare a stării *de facto* a Transnistriei, a fost abordată de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) în cauza *Ilașcu și alții vs Moldova și Federația Rusă*. Curtea a examinat problema în scopul de a determina dacă implicarea Rusiei în conflict a fost suficient pentru a aduce conflictul sub jurisdicția Rusiei. Cauza respectivă examinată de CEDO este principala sursă de informații cu privire la implicarea Rusiei în conflictul transnistrean.

În ceea ce privește transferul de arme, Curtea a declarat că a fost stabilit dincolo de orice îndoială rezonabilă că separatiștii transnistreni au reușit să se înarmeze cu arme luate de la magazinele Armatei a 14-a staționată în Transnistria. Trupele Armatei a 14-a au optat să nu se opună separatiștilor care au venit să se ajute singuri din magazinele Armatei; dimpotrivă, în multe cazuri, aceasta a ajutat separatiștii să se echipeze cu arme prin deschiderea magazinelor de muniții în acest scop. Curtea a primit, de asemenea, o declarație de la un fost angajat al Centrului de comandă și spionaj al Armatei a 14-a, care „a trimis Ministerului Securității Naționale al Republicii Moldova sute de documente care confirmă participarea trupelor rusești în operațiunile armate și aportul masiv de arme adus de acestea” și „a adunat, de asemenea, informații care demonstrează că operațiunile militare ale separatiștilor au fost dirijate de către Armata a 14-a, care a coordonat toate acțiunile sale cu Ministerul Apărării al Federației Ruse” [4, par. 59].

În timp ce guvernul rus a afirmat că Federația Rusă a rămas neutră de-a lungul conflictului, CEDO s-a referit la „abundența și caracterul detaliat al informațiilor aflate în posesia acesteia” de la martori din Moldova și din raportul OSCE, detaliind implicarea Armatei a 14-a și, mai târziu a Grupului Operațional Rus (GOR). Curtea nu a văzut „vreun motiv să se îndoiască de credibilitatea martorilor audiați din Moldova” și, în plus, a adăugat că „sprijinul acordat de către trupele Armatei a 14-a forțelor separatiste și transferul masiv de arme și muniții separatiștilor din magazinele Armatei a 14-a” a contribuit la faptul că forțele moldovenești au fost într-o poziție inferioară și incapabile să-și recapete controlul asupra regiunii [4, par. 65].

Cu referire la anii ulteriori conflictului, Curtea a menționat că comerțul cu arme considerat a fi „*unul dintre pilonii economiei Transnistriene*” era sprijinit direct de firme rusești [4, par. 150]. De asemenea, s-a făcut referire la „relațiile directe” dintre Federația Rusă cu privire la exporturile de gaz, în baza cărora „contractele privind furnizarea de gaze pentru Moldova nu se aplică în privința Transnistriei, căreia gazul este livrat separat în condiții financiare mai favorabile decât cele acordate pentru restul Republicii Moldova [4, par. 156]”. Transnistria a primit, de asemenea, energie electrică direct din Federația Rusă și a existat „cooperare judiciară în ce privește transferul de prizonieri între Federația Rusă și Transnistria, fără a trece prin autoritățile moldovenești” [4, par. 153; par. 157].

Ținând cont de sprijinul acordat de către trupele rusești, transferul de arme și declarațiile publice ale liderilor ruși privind sprijinul acordat, Curtea, în hotărârea sa a considerat: „...că Federația Rusă este responsabilă de actele ilegale comise de către separatiștii

transnistreni, ținând cont de sprijinul politic și militar acordat pentru a ajuta instituirea regimului separatist și participarea a personalului militar rus la lupte. Acționând astfel, autoritățile ruse au contribuit atât militar, cât și politic la crearea unui regim separatist în regiunea Transnistriei, care face parte din teritoriul Republicii Moldova” [4, par. 382]. Curtea, de asemenea, a remarcat faptul că, chiar și după Acordul de încetare a focului în iulie 1992, Federația Rusă a continuat să sprijine militar, politic și economic regimul separatist Transnistrean, „permițându-i astfel să supraviețuiască, întărindu-se și obținând o anumită cantitate de autonomie vizavi de Moldova.” În acest mod, CEDO a stabilit o puternică legătură între Federația Rusă și autoritățile de la Tiraspol, vorbind de o „influență decisivă” și chiar despre o „autoritate eficace”.

Astfel, în urma celor menționate nu putem neglija aportul adus de Cauza *Ilașcu* în ce privește categorisirea conflictului transnistrean. Scopul a fost de a determina dacă criteriile testului „controlului de ansamblu” au fost întrunite, adică dacă Rusia a „coordonat și planificat” [20, par. 138] acțiunile Transnistriei. În lumina cauzei *Tadić* discutată mai sus și ținând cont de implicarea directă în conflict a Grupului Operațional Rus și de toate dovezile acceptate și constatate de către CEDO privind sprijinul militar, politic și economic acordat separatiștilor din Transnistria de către Federația Rusă, putem conchide că Rusia a exercitat un control general asupra separatiștilor, iar implicarea unei părți-terțe într-un conflict armat intern îl ridică la nivelul unui conflict internațional.

Lipsa progresului în soluționarea conflictului, în mare parte, se datorează faptului că Federația Rusă din start, încă de la începutul anilor '90, a impus, iar guvernările de la Chișinău au acceptat, o schemă de percepere a conflictului, care îi permite să blocheze procesul de reîntregire a Republicii Moldova. Ulterior, în condițiile pasivității Republicii Moldova, această abordare a fost preluată și de alți actori (OSCE, SUA, UE etc.). Din schema impusă de Federația Rusă rezultă că conflictul în continuare există în exclusivitate între două părți. Una dintre care este statul Republica Moldova, cealaltă – populația dintr-un șir de localități din stânga Nistrului și or. Bender, prin voința căreia în zona de est a Republicii Moldova (Transnistria) a fost creată „Republica Moldovenească Nistreană”. Ambele părți, atât Republica Moldova, precum și „Republica Moldovenească Nistreană”, își au organele puterii formate în urma alegerilor în conformitate cu propriile legislații. Însă luând în considerare pe scară largă de informațiile economice, politice etc. sprijinul acordat regimului separatist de către Rusia, precum și de prezența ilegală a trupelor ruse pe teritoriul Republicii Moldova, se poate presupune că Transnistria este *de facto* sub ocupația rusă.

În urma analizei faptelor legate de conflictul transnistrean și a cadrului juridic internațional în domeniu, se poate concluziona că acest conflict a fost în 1992, și încă mai este, un conflict armat intern „internaționalizat”. Punctul central în această determinare este că rolul Federației Ruse în conflict se ridică la implicarea unei părți-terțe, determinând internaționalizarea. Aceasta presupune faptul că întregul corpus de drept internațional umanitar ar trebui să fie aplicabil la conflict, oferind astfel în mod considerabil un regim de protecție mai expansiv celor implicați în conflict și celor afectați de acesta.

Faptul că un regim juridic internațional, în special un regim juridic expansiv, poate fi considerat a fi aplicabil în regiunea Transnistriei este cu atât mai semnificativ, având în vedere statutul regiunii ca și un stat *de facto* care nu are obligații și posibilitate de a aplica standardele și normele internaționale, lăsând populația din regiune lipsită de orice protecție juridică internațională. Regimul de drept internațional umanitar ar oferi un anumit nivel de protecție pentru populație, prescriind crimele de război, cum ar fi violul, omorul și tortura, protejând bunurile civile, și oferind o opțiune pentru urmărirea penală a infractorilor prezuși.

Considerăm că, prin esență, prin intermediul a două mecanisme: *formatele trupelor de menținere a păcii și a procesului de negocieri*, impuse cu acceptul conducerii Republicii Moldova, Federația Rusă blochează orice progres în direcția soluționării conflictului transnistrean. Astfel, formatul operațiunii de menținere a păcii impuse de către Federația Rusă în regiunea transnistreană contrazice standardelor OSCE și ONU, deoarece el prevede participarea Rusiei, a Transnistriei și a Moldovei cu trupele lor. Deciziile în cadrul Comisiei Unificate de Control urmează să fie adoptate prin consens, ceea ce înseamnă că Republica Moldova permanent se află în minoritate. Pe lângă faptul că acest model legiferează existența armatei transnistrene, el a transformat trupele de menținere a păcii într-un scut protector, în spatele căruia s-a întărit „RMN”-ul.

În același context, considerăm că Federația Rusă poate fi considerată, mai curând, drept parte a conflictului transnistrean, decât mediator și garant. Evoluțiile legate de procesul de reglementare transnistreană pun în evidență destul de clar susținerea separatismului de către Federația Rusă, care are, de fapt, un statut triplu: de stat care a încurajat izbucnirea separatismului și care controlează, în realitate, regiunea transnistreană a Republicii Moldova sub aspect militar, economic, financiar etc.; de mediator în procesul de negocieri și de garant al acordurilor atinse; de parte interesată direct de modalitatea finală a soluționării conflictului.

Cu referire la perspectivele de soluționare a conflictului transnistrean, suntem de părerea că, ceea ce de peste 25 de ani se încearcă a fi soluționat ca și „conflict transnistrean”, în realitate înglobează două diferende distincte: unul - care vizează cazul de separatism de pe teritoriul Republicii Moldova (diferend dintre RM și autoritățile din Transnistria) și altul - care se referă la dislocarea ilegală a bazei militare a Federației Ruse pe teritoriul Republicii Moldova (diferend dintre RM și Federația Rusă). Soluția problemei transnistrene nu ar trebui să fie asociată cu problema retragerii trupelor și armamentului rusești din Transnistria. Acestea sunt diferende diferite și dacă vor fi separate, ar fi posibil de găsit soluții.

Bibliografie:

1. Balan, Gh. Cauzele conflictului transnistrean. În: *Minoritățile naționale și relațiile interetnice. Tradiția europeană și experiența noilor democrații pentru Moldova*. Vol. I. Coordonator: V. Moșneaga. Iași: Pan Europe, 2002.
2. Blishchenko, I. Adoption of the 1977 Additional Protocols. In: *International Review of the Red Cross*, nr. 320, 1977. p. 511-14 // www.icrc.org/web/eng/siteeng0.nsf/html/57JNV3 (accesat pe 14.05.17)
3. Cassese, A. The Nicaragua and Tadić tests revisited in light of the ICJ judgment on genocide in Bosnia. In: *European Journal of International Law* 18 (4), 2007.
4. *Cauza Ilașcu și alții vs. Moldova și Rusia*, App. No. 48787/99 (E.C.H.R., July 8, 2004) // [http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/ILASCU%20SI%20ALTI%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/ILASCU%20SI%20ALTI%20(ro).pdf) (accesat pe 14.09.17)
5. Convenția I pentru îmbunătățirea sortii răniților și bolnavilor din forțele armate în campanie semnată la 12 august 1949 la Geneva. În: *Tratate internaționale (Drept umanitar)*. Ediție oficială. Chișinău: Garuda-art, 1999, p. 9-34.
6. Convenția II pentru îmbunătățirea sortii răniților, bolnavilor și naufragiaților din forțele armate maritime semnată la 12 august 1949 la Geneva. În: *Tratate internaționale (Drept umanitar)*. Ediție oficială. Chișinău: Garuda-art, 1999, p. 34-55.
7. Convenția III cu privire la tratamentul prizonierilor de război semnată la 12 august 1949 la Geneva. În: *Tratate internaționale (Drept umanitar)*. Ediție oficială. Chișinău: Garuda-art, 1999, p. 55-123.
8. Convenția IV cu privire la protecția persoanelor civile în timp de război semnată la 12 august 1949 la Geneva. În: *Tratate internaționale (Drept umanitar)*. Ediție oficială. Chișinău: Garuda-art, 1999, p. 123-184.

9. Dezghețarea unui conflict înghețat: aspecte legale ale crizei separatiste din Moldova. Asociația Avocaților orașului New York, 2006.
10. ICJ: Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina vs Serbia and Montenegro Judgment) // <http://icj-cij.org> (accesat pe 23.09.17)
11. Kaufman, S. J. Spiraling to Ethnic War. Elites, Masses and Moscow in Moldova's Civil War. În: *International Security*. Vol. 21/108, 1996.
12. Kriesberg, L. Regional Conflicts in the Post-Cold War Era: Causes, Dynamics, and Modes of Resolution. In: Klare M., Thomas D. *World Security: Challenges for a New Century*. New York: St. Martin's Press, 1994.
13. Mial, H., Ramsbotham, O., Woodhouse, T. *Contemporary Conflict Resolution: the Prevention, Management and Transformation of Deadly Conflicts*. Malden: Blackwell Publishing Inc., 2003.
14. Nantoi, O. Originile și perspectivele soluționării conflictului transnistrean. În: Matveev D., Șelari G., Bobcova E. *Moldova–Transnistria: Eforturi comune pentru un viitor prosper. Procesul de negocieri*. Chișinău: Tipografia „Bons Offices” SRL, 2009.
15. Nantoi, O. Politica Federației Ruse în conflictul din raioanele de est ale Republicii Moldova. În: *Suveranitatea și structura de stat în condițiile țărilor plurietnice*. Materiale ale conferinței internaționale din 22-23 septembrie 2006. Chișinău: S.n., 2007.
16. O istorie a regiunii transnistrene din cele mai vechi timpuri și până în prezent. Chișinău: Editura Civitas, 2007.
17. O'Reilly, K., Higgins, N. The Role of the Russian Federation in the Pridnestrovian Conflict: an International Humanitarian Law Perspective. In: *Irish Studies in International Affairs*, vol. 19, 2008.
18. Protocolul I Adițional la Convențiile de la Geneva din 1949 referitor la protecția victimelor conflictelor armate internaționale semnat la 10 iulie 1977. În: *Tratate internaționale (Drept umanitar)*. Ediție oficială. Chișinău: Garuda-art, 1999. p.184-253.
19. Protocolul II Adițional la Convențiile de la Geneva din 1949 referitor la protecția victimelor conflictelor armate fără caracter internațional semnat la 10 iulie 1977. În: *Tratate internaționale (Drept umanitar)*. Ediție oficială. Chișinău: Garuda-art, 1999. p. 253-263.
20. *Prosecutor vs Tadić, Appeal Chamber Decision*, (Case No. IT-94-1-A), 14 December 1995, *Tadić Jurisdiction Decision* // <http://www.unhcr.org/refworld/docid/40277f504.html> (accesat pe 15.09.17)
21. *Prosecutor vs Tadić*, (Case No. IT-94-1-AR72), 14 December 1995, *Tadić Jurisdiction Decision* // <https://litigation-essentials.lexisnexis.com/.../app?...> (accesat pe 15.08.17)
22. Serebrian, O. *Politică și geopolitică*. Chișinău: Editura Cartier, 2004.
23. Serebrian, O. *Conflictul transnistrean: geopolitică și geoistorie*. În: *Politosfera*. Chișinău: Editura Cartier, 2001 // <http://transnistria.md/ro/articles/0/542/> (accesat pe 17.06.17)
24. Strachota, K. *Armed conflicts in the post-soviet region. Present situation. Prospects for settlement* // pdc.ceu.hu/archive/00001678/01/armed_conflict.pdf. (accesat pe 22.09.17)
25. Vorotnyuk, M. *The Conflicts in the Black Sea Region: Some Aspects of Theoretical Analysis* // www.niss.od.ua/p/125.doc (accesat pe 15.09.17)
26. Willmott, D. Removing the distinction between international and non-international armed conflict in the Rome Statute of the International Criminal Court. In: *Melbourne Journal of International Law*, May 2004 // www.austlii.edu.au/au/journals/MelbJIL/2004/8.html (accesat pe 19.04.17)
27. Цвятков, Н. Конфликты на региональном уровне: из практики разрешения в Республике Молдова. În: *Moldoscopia*, nr. 3 (XXXVIII), 2007.